

Arbeids- og
inkluderingsdepartementet

Høringsnotat

13. juli 2022

**Høringsnotat om regelverksoppfølging av etterlattereformen i
folketrygden**

– forslag til lovendringer og forskriftsutkast

Høringsfrist 12. oktober 2022

Innhold

1	Innledning.....	4
2	Nærmere om noen av hovedtrekkene ved den vedtatte etterlattereformen	5
2.1	Omstillingsstønad til gjenlevende ektefelle m.m. og tidligere familiepleiere ..	5
2.2	Gjenlevendefordel i alderspensjon og gjenlevendetillegg til uføretrygd	6
2.3	Endringer for barnepensjon.....	6
2.4	Forholdet til europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 883/2004 (trygdeforordningen).....	7
3	Forslag til lovendringer	7
3.1	Endringslov til folketrygdloven (nye etterlatteytelser).....	7
3.1.1	Korrigeringsbestemmelser om krav til forutgående medlemskap	7
3.1.2	Presisering av bestemmelser om reduksjon av omstillingsstønad på grunnlag av arbeidsinntekt m.m.	7
3.1.3	Særregler for yrkesskade	8
3.1.4	Korrigeringsbestemmelser i kapittel 17 A om ytelser under opphold i institusjon og under straffegjennomføring.	8
4	Forslag til forskriftsbestemmelser	9
4.1	Innledning	9
4.2	Forskrift om aktivitetskravet.....	9
4.2.1	Om aktivitetskravet	9
4.2.2	Unntak fra aktivitetskravet	10
4.2.3	Omfanget av aktivitetskravet	12
4.2.4	Reell arbeidssøker	12
4.2.5	Utdanning og opplæring.....	14
4.2.6	Etablering av egen virksomhet.....	15
4.2.7	Rapporteringsplikt.....	16
4.3	Forskrift om sanksjoner	17
4.3.1	Opphør ved manglende aktivitet	17
4.4	Forskrift om inntektsavkorting	18
4.5	Forskrift om omregning av alderspensjon til gjenlevende ektefelle.....	19
5	Ikrafttredelse.....	20
6	Økonomiske og administrative konsekvenser	20
7	Likestillingsmessige konsekvenser.....	21

8	Utkast til lovendringer	21
8.1	Endringer i lov om endringer i folketrygdloven (nye etterlatteytelser)	21
9	Utkast til forskrifter	22
9.1	Forskrift om ytelser til gjenlevende ektefelle og tidligere familiepleier etter folketrygdloven kapittel 17	22
9.2	Forskrift om omregning av alderspensjon til gjenlevende ektefelle (Endringer i forskrift om alderspensjon i folketrygden).....	25

1 Innledning

Stortinget vedtok i desember 2020 en omfattende reform av folketrygdens ytelser til gjenlevende og tidligere familiepleiere, se [lov 18. desember 2020 nr. 139 om endringer i folketrygdloven \(nye etterlatteytelser\)](#), i det videre omtalt som endringsloven. Forslaget til reform ble framsatt av Arbeids- og sosialdepartementet i 2020, se [Prop. 13 L \(2020-2021\)](#).

Arbeids- og inkluderingsdepartementet foreslår i dette høringsnotatet forskriftsbestemmelser til utfylling av endringsloven, se punkt 4. Videre foreslår departementet mindre korrigeringer og presiseringer i endringsloven, se punkt 3.

Reformen innebærer en omlegging av folketrygdens ytelser til gjenlevende og tidligere familiepleiere. Hovedtrekkene ved reformen er at folketrygdens pensjon og overgangsstønad til tidligere familiepleiere og gjenlevende ektefelle, registrerte partnere og samboere, erstattes av en tidsbegrenset omstillingsstønad som beregnes etter en fast sats. For mottakere av denne stønaden vil det som utgangspunkt gjelde et krav om å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet. Barnepensjonen legges også om, slik at den beregnes etter faste satser. Videre innebærer reformen at ordningen med å innvilge gjenlevendetillegg og/eller gjenlevendefordeler til uføretrygd og alderspensjon fases ut. Nærmere omtale av hovedtrekkene ved reformen, med hovedvekt på de sidene som er særlig relevante for forslagene i høringsnotatet her, finnes i punkt 2.

Lovforslaget som lå til grunn for endringsloven ([Prop. 13 L \(2020-2021\)](#)) forutsatte at reformen skulle tre i kraft 1. januar 2023. Dette kommer også til uttrykk i endringsloven. Det jobbes nå ut fra en forutsetning om at endringsloven skal tre i kraft 1. januar 2024. Før ikrafttredelse vil lovteksten i endringsloven rettes, slik at henvisninger til årstall gjenspeiler det reelle ikrafttredelsestidspunktet. I dette høringsnotatet vises det imidlertid til årstall slik de framgår av endringsloven nå, altså basert på en forutsetning om at ikrafttredelsestidspunktet er 1. januar 2023.

Før endringsloven kan tre i kraft, gjenstår det en rekke regelverksendringer. Det må blant annet vedtas forskrifter til endringsloven. Det må også vedtas endringer i tilstøtende lover og forskrifter som henviser til, eller på annen måte bygger på, folketrygdlovens någjeldende regler om ytelser til tidligere familiepleiere og gjenlevende. Dette gjelder blant annet skatteregelveket, ettersom det i [Prop. 13 L \(2020-2021\)](#) er forutsatt at den nye omstillingsstønaden skal skattlegges som arbeidsinntekt. Videre er det nødvendig å lage nye regler om samordning mellom den nye omstillingsstønaden og offentlig tjenstepensjon. Det er også behov for å presisere og korrigere endringsloven, og supplere de vedtatte overgangsreglene som framgår av denne. Departementet tar sikte på å sende slike lov- og forskriftsbestemmelser på høring i flere omganger. I dette høringsnotatet foreslås det:

- Korrigeringer i og presiseringer av endringsloven (se punkt 3),
- forskrift til folketrygdloven kapittel 17 om ytelser til gjenlevende ektefelle og tidligere familiepleiere (se punkt 4.2 til punkt 4.4). Det foreslås bestemmelser om:
 - nærmere detaljer om plikt til arbeid og arbeidsrettet aktivitet for mottakere av omstillingsstønad til gjenlevende og tidligere familiepleiere, herunder unntak fra aktivitetsplikten
 - sanksjoner ved eventuelle brudd på aktivitetsplikten
 - reduksjon av omstillingsstønaden på grunnlag av arbeidsinntekt m.m.
- forskrift til folketrygdloven kapittel 19 om omregning av alderspensjon til gjenlevende ektefelle (se punkt 4.4).

Departementet vil senere sende forslag til øvrige nødvendige regelverksendringer på høring.

Forslag til lovendringer står i punkt 8 og forslag til forskrifter står i punkt 9.

2 Nærmere om noen av hovedtrekkene ved den vedtatte etterlattereformen

2.1 Omstillingsstønad til gjenlevende ektefelle m.m. og tidligere familiepleiere

[Endringsloven](#) innebærer at folketrygdens etterlattepensjon til gjenlevende ektefeller, registrerte partnere og samboere under 67 år, i tillegg til tidligere familiepleiere, endres fra å være en varig pensjonsytelse til en tidsbegrenset omstillingsstønad. Omstillingsstønaden erstatter også det som i dag er overgangsstønad etter folketrygdloven kapittel 17 til gjenlevende ektefeller m.m. som ikke fyller vilkårene for etterlattepensjon, og ytelser til tidligere familiepleiere etter folketrygdloven kapittel 16.

Etter endringsloven trer i kraft, vil omstillingsstønaden reguleres i folketrygdloven kapittel 17 om ytelser til gjenlevende ektefelle og tidligere familiepleiere. Stønaden skal sikre inntekt i en omstillingsfase, slik at personen kan bli i stand til å forsørge seg selv. Ytelsen gis til gjenlevende ektefeller som på dødsfallstidspunktet er gift med avdøde og har vært gift i minst 5 år, har eller har hatt barn med avdøde eller har omsorg for barn under 18 år med minst halvparten av fulltid, jf. endringsloven § 17-4 første ledd. Registrerte partnere og samboere likestilles med gifte, jf. folketrygdloven § 1-5 andre og tredje ledd. Til en fraskilt person som helt eller i det vesentlige har vært forsørget av bidrag fra den avdøde, kan det ytes stønad dersom ekteskapet varte i minst 25 år, eller minst 15 år hvis ektefellene hadde barn sammen, jf. endringsloven § 17-4 andre ledd. Tidligere familiepleiere kan på egne vilkår også ha rett til stønaden, jf. endringsloven § 17-15.

Omstillingsstønaden kan i utgangspunktet gis i inntil tre år etter dødsfallet eller pleieforholdets opphør, jf. endringsloven § 17-5 første ledd. Stønadsperioden kan forlenges i inntil to år dersom vedkommende er under nødvendig utdanning eller har behov for tiltak for å komme i arbeid, jf. endringsloven § 17-5 andre ledd. Personer som er født i 1962 eller tidligere, og som i liten grad har en tilknytning til arbeidslivet, kan som utgangspunkt motta ytelsen fram til 67 år, jf. endringsloven § 17-5 tredje ledd.

Stønaden utgjør 2,25 G, og reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt og visse ytelser som er likestilt med arbeidsinntekt dersom inntekten er over 0,5 G, jf. endringsloven § 17-9. I Prop. 13 L (2021-2022) punkt 1.3.2 og 3.5.3.1 er det lagt til grunn at stønaden skal skattlegges som arbeidsinntekt og være pensjonsgivende.

De som skal motta omstillingsstønaden, vil som hovedregel ha en plikt til å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet, jf. endringsloven § 17-7. Det framgår av samme bestemmelse at denne aktivitetsplikten inntreffer seks måneder etter dødsfallet eller pleieforholdets opphør. Aktivitetsplikten kan oppfylles ved å være i arbeid, være tilmeldt Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker, gjennomføre utdanning som Arbeids- og velferdsetaten vurderer er nødvendig og hensiktsmessig for at vedkommende skal kunne få eller beholde et arbeid, eller etablere egen virksomhet.

Dersom vedkommende ikke følger opp aktivitetskravet, eller uten rimelig grunn sier opp sin stilling, nekter å ta imot tilbudt arbeid og liknende, eller forsettlig eller uaktsomt gir uriktige opplysninger om relevante forhold, får det ulike konsekvenser som er nærmere regulert i endringsloven § 17-8.

Det er vedtatt egne regler for personer som før ikrafttreddelsen av endringsloven har fått innvilget og mottar pensjon etter folketrygdloven kapittel 16 og 17, overgangsstønad etter § 17-6 første ledd bokstav a, overgangsstønad etter § 17-6 første ledd bokstav b, forutsatt at den gjenlevende har omsorgen for barn under 18 år, eller overgangsstønad etter § 17-6 andre ledd. Det vises til endringsloven § 17 A-1. Disse overgangsreglene vil framgå av nytt kapittel 17 A i folketrygdloven når endringsloven trer i kraft. Reglene innebærer blant annet at denne gruppen skjermes mot aktivitetskravet som innføres for mottakere av omstillingsstønaden. De vil imidlertid være omfattet av tidsbegrensningen gjennom en bestemmelse om at pensjonen eller overgangsstønaden utbetales i tre år fra 1. januar 2023, jf. endringsloven § 17 A-3 første ledd. Det er gjort unntak for personer som er født i 1969 eller tidligere, og som har svak tilknytning til arbeidslivet. Disse kan motta etterlattepensjonen fram til 67 år, men etter en periode vil ytelsen bli beregnet etter de nye reglene, jf. § 17 A-3 andre ledd, jf. § 17 A-4. Dette innebærer også at ytelsen skal skattlegges etter nye regler.

2.2 Gjenlevendefordel i alderspensjon og gjenlevendetillegg til uføretrygd

Etterlattereformen berører også gjenlevendefordeler i folketrygdens alderspensjon og gjenlevendetillegg til uføretrygd. Det er ikke innført særfordeler for etterlatte alderspensjonister i den nye alderspensjonen som gradvis fases inn fra og med årskull født i 1954 og som gjelder fullt ut for årskull født i 1963. Gjenlevendefordeler i gammel alderspensjon videreføres nominelt, ved at det kun er den delen av alderspensjonen som følger av egen opptjening som gis årlige oppreguleringer, jf. endringsloven § 19-16 åttende ledd andre punktum. Dette gjelder personer som er født i 1944 og senere. Gjenlevendefordelene fases på den måten ut over lang tid. For personer som har alderspensjon etter det nye regelverket, er det vedtatt en noe raskere utfasing ved at tillegget holdes nominelt uendret og blir redusert med økninger i egen alderspensjon som følge av den årlige reguleringen, jf. endringsloven § 20-19 a femte og sjette ledd.

Personer som fram til nye regler har trådt i kraft har fått innvilget uføretrygd og i den forbindelse et gjenlevendetillegg som er avledet av avdødes opptjening, får beholde tillegget fram til fylte 67 år. Tilleggene vil imidlertid fryses nominelt, slik at også disse fases ut, jf. endringsloven § 12-18. Det er vedtatt ikke å innføre et gjenlevendetillegg til uføretrygd for personer som fra nye regler trer i kraft fyller vilkårene for både uføretrygd og ytelser til etterlatte.

2.3 Endringer for barnepensjon

Etterlattereformen innebærer også at folketrygdens barnepensjon endres. Endringene gjelder i all hovedsak beregningen av ytelsen, ved at pensjonen beregnes etter faste satser, jf. endringsloven § 18-5. Aldersgrensen for når rett til ytelsen opphører, er i tillegg hevet fra 18 til 20 år, jf. endringsloven § 18-4. Forslagene i dette høringsnotatet er ikke en konsekvens av endringen av barnepensjonen. Departementet redegjør derfor ikke nærmere for reformens betydning for denne ytelsen.

2.4 Forholdet til europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 883/2004 (trygdeforordningen)

Ytelser til gjenlevende ektefelle m.m. og tidligere familiepleier regnes som ytelser til etterlatte etter trygdeforordningen, jf. trygdeforordningen artikkel 3 nr. 1 bokstav e). Dette er ikke endret ved forslaget til omleggingen av ytelsene til en tidsbegrenset omstillingsstønad. Dette innebærer at bestemmelsene i nytt kapittel 17 og 17 A i folketrygdloven, samt forskrifter med hjemmel i disse kapitlene, må tolkes og anvendes i samsvar med de relevante bestemmelsene i trygdeforordningen. Regler av betydning for ytelser til etterlatte framgår i hovedsak av trygdeforordningen avdeling I, avdeling II og avdeling III kapittel 5.

3 Forslag til lovendringer

3.1 Endringslov til folketrygdloven (nye etterlatteytelser)

3.1.1 Korrigerende av bestemmelser om krav til forutgående medlemskap

I endringsloven § 17-2 er det gitt en bestemmelse om forutgående medlemskap. Det framgår av ordlyden at det som hovedregel er et vilkår for rett til «ytelser til gjenlevende ektefelle etter dette kapitlet» at den avdøde i de siste fem årene før dødsfallet var medlem i trygden eller mottok pensjon eller uføretrygd etter folketrygdloven.

Ordlyden «ytelser til gjenlevende ektefelle etter dette kapitlet» kan i utgangspunktet også omfatte stønad til barnetilsyn, tilleggsstønader, stønader til skolepenger m.m. som gis etter folketrygdloven § 17-10. Det framgår imidlertid av forarbeidene til bestemmelsen, Prop. 13 L (2020-2021) punkt 3.5.6.2, at man med forslaget til § 17-2 ønsket å videreføre någjeldende regler om forutgående medlemskap. Etter någjeldende folketrygdlov § 17-3, er hovedregelen at det er et vilkår for rett til «pensjon eller overgangsstønad» at den avdøde i de siste tre årene fram til dødsfallet var medlem i trygden eller mottok pensjon eller uføretrygd etter folketrygdloven. Bestemmelsen gjelder retten til pensjon eller overgangsstønad, og ikke stønad til barnetilsyn, tilleggsstønader, stønader til skolepenger m.m.. Forutgående medlemskap er ikke et vilkår for å motta de sistnevnte ytelsene. For å klargjøre at man med endringsloven § 17-2 ikke har ment å innføre et krav om forutgående medlemskap for disse stønadene, foreslår departementet at endringsloven § 17-2 første ledd endres slik at vilkåret om forutgående medlemskap gjelder rett til *omstillingsstønad* til gjenlevende ektefelle etter kapittel 17.

Av samme grunn foreslår departementet endringer i endringsloven § 17-15 om ytelser til tidligere familiepleiere. Det foreslås at endringene foretas i bestemmelsens andre ledd. Endringene er ment å presisere at kravet til forutgående medlemskap bare gjelder for rett til omstillingsstønaden.

3.1.2 Presisering av bestemmelser om reduksjon av omstillingsstønad på grunnlag av arbeidsinntekt m.m.

I endringsloven § 17-9 er det gitt regler om reduksjon av omstillingsstønaden mot arbeidsinntekt m.m.. Det framgår av bestemmelsen at stønaden til den gjenlevende blant

annet reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt. Bestemmelsen gjelder også for tidligere familiepleiere som mottar omstillingsstønad.

Departementet legger til grunn at det i dag er praksis for å avkorte mot arbeidsinntekt fra utlandet, jf. Arbeids- og velferdsdirektoratets rundskriv (R45-00) punkt 3.15.

Departementet legger til grunn at det samme gjelder ytelser til tidligere familiepleiere. Denne praksisen synes å ha støtte i ordlyden «arbeidsinntekt», i det denne ordlyden ikke avgrenser til inntekt fra Norge. Departementet foreslår imidlertid at rettstilstanden klargjøres ved at det tas inn en bestemmelse i endringsloven § 17-9 første ledd om at som arbeidsinntekt regnes også arbeidsinntekt fra utlandet. Departementet foreslår at den samme ordlyden tas inn i endringsloven § 17 A-6, som regulerer reduksjon av ytelse på grunn av inntekt for personer som omfattes av virkeområdet til endringsloven kapittel 17 A (løpende tilfeller).

3.1.3 Særregler for yrkesskade

I någjeldende regelverk for pensjon til gjenlevende ektefeller m.m., er det særregler for de tilfellene hvor dødsfallet skyldes yrkesskade, jf. folketrygdloven § 17-12. Særregler for yrkesskade er også gitt i det nye regelverket for omstillingsstønad, jf. endringsloven § 17-12. Ved en inkurie ble det ikke foreslått eller vedtatt slike særregler i nytt kapittel 17 A i folketrygdloven, som regulerer løpende tilfeller når det nye regelverket trer i kraft.

Departementet foreslår på denne bakgrunn en endring i endringsloven kapittel 17 A. Særreglene for yrkesskade i någjeldende regelverk gir særregler om forutgående medlemskap, fortsatt medlemskap, inngangsvilkåret om ekteskapets varighet og barn og beregning av ytelsen. Departementet antar at med unntak av særregelen om fortsatt medlemskap, er disse særreglene bare relevant ved innvilgelsen av ytelsen. Siden nytt kapittel 17 A i folketrygdloven regulerer allerede innvilgede tilfeller, antar departementet at det bare er behov for å videreføre særregelen om fortsatt medlemskap. Særregelen innebærer at vilkåret om fortsatt medlemskap ikke gjelder dersom dødsfallet skyldes skade eller sykdom som går inn under folketrygdloven kapittel 13. Departementet foreslår at denne regelen videreføres ved at den tas inn som et eget ledd i folketrygdloven § 17 A-2. Den någjeldende særregelen gjelder ikke for tidligere familiepleiere. Departementet foreslår derfor at særregelen i kapittel 17 A avgrenses til å gjelde personer som mottar pensjon til gjenlevende ektefelle m.m.

3.1.4 Korrigering av bestemmelser i kapittel 17 A om ytelser under opphold i institusjon og under straffegjennomføring.

Bestemmelsene i folketrygdloven § 17 A-7 og § 17 A-8 om ytelser under opphold i institusjon og ytelser under straffegjennomføring, slår fast at reglene om dette i kapittel 17 gjelder for gjenlevende ektefelle. Kapittel 17 A gjelder imidlertid både for gjenlevende ektefelle og for tidligere familiepleiere. Det har ikke vært meningen ikke å gi regler om ytelser under opphold i institusjon og under straffegjennomføring anvendelse for tidligere familiepleiere. Det foreslås å endre overskriften og innholdet i § 17 A-7 og § 17 A-8, slik at det framgår at reglene om ytelser under opphold i institusjon og under straffegjennomføring får anvendelse også for tidligere familiepleiere.

4 Forslag til forskriftsbestemmelser

4.1 Innledning

I dette punktet redegjøres det for forslag til forskrift om ytelser til gjenlevende ektefelle og tidligere familiepleier. Det foreslås forskriftsbestemmelser som supplerer endringsloven § 17-7 om plikt til aktivitet med sikte på å komme i arbeid. Det foreslås bestemmelser om unntak fra aktivitetskravet, omfang av aktivitetskravet, rapporteringsplikt for stønadsmottakere som har en slik aktivitetsplikt og opphør ved langvarig fravær fra aktivitet. Det foreslås også utfyllende bestemmelser om gjennomføringen av inntektsavkorting av omstillingsstønden, og forskriftsbestemmelser om omregning av alderspensjon til gjenlevende ektefelle. Dette framgår av punkt 4.2-4.5.

Aktivitetskravet i endringsloven § 17-7 er bygget opp etter mønster av overgangsstønden til enslig mor eller far i folketrygdloven kapittel 15, og det er i Prop. 13 L (2020-2021) langt på vei forutsatt at det skal forskriftsfestes bestemmelser som tilsvarer til eller ligner på reglene som gjelder for overgangsstønden, i alle fall når det gjelder unntak fra aktivitetskravet. Forslagene i høringsnotatet følger opp dette. Departementet har også sett hen til blant annet regelverket for dagpenger ved utformingen av forslaget til forskrifter.

For utkastet til forskrifter, se punkt 9 i dette høringsnotatet.

4.2 Forskrift om aktivitetskravet

4.2.1 Om aktivitetskravet

Det er vedtatt at personer som skal motta den nye omstillingsstønden til gjenlevende og tidligere familiepleiere, som utgangspunkt har en plikt til å være i aktivitet med sikte på å komme i arbeid, jf. endringsloven § 17-7. Kravet henger sammen med at ytelsens formål er å sikre inntekt og gi hjelp til selvhjelp, slik at stønadsmottaker etter en omstillingsperiode kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Hensikten med aktivitetsplikten er å stimulere stønadsmottakeren til å innrette seg mot arbeidslivet eller øke sin yrkesdeltakelse. Med den nye omstillingsstønden blir insentivene til dette større enn med någjeldende etterlatteytelser.

Aktivitetskravet gjelder både for de som mottar omstillingsstønden som gjenlevende ektefelle og som tidligere familiepleier, jf. endringsloven § 17-7 og § 17-15 femte ledd. Kravet inntreter etter seks måneder, og innebærer som utgangspunkt at stønadsmottakeren må bedrive minst én av de fire alternative aktivitetene som er nevnt i lovbestemmelsen. Det kreves at stønadsmottaker:

- er i arbeid som utgjør minst halvparten av full tid,
- har meldt seg til Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker,
- gjennomfører utdanning eller opplæring som utgjør minst halvparten av full tid som Arbeids- og velferdsetaten vurderer er nødvendig og hensiktsmessig for at den gjenlevende skal kunne få eller beholde arbeid, eller
- etablerer egen virksomhet

Når det er gått ett år etter dødsfallet, kan det stilles krav om at den gjenlevende er i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet på full tid, jf. endringsloven § 17-7 tredje ledd. Tilsvarende regel gjelder for tidligere familiepleiere, jf. endringsloven § 17-15 femte ledd.

Departementet er gitt hjemmel til å gi forskrifter om kravet til aktivitet, jf. endringsloven § 17-7 fjerde ledd. Det kan i henhold til loven blant annet gis bestemmelser om unntak fra aktivitetskravet, hvilken utdanning som kan godkjennes, kravet om å være reell arbeidssøker og hvilke krav som kan stilles for å dokumentere at vilkårene etter paragrafen er oppfylt.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet foreslår på denne bakgrunn forskriftsbestemmelser om aktivitetskravet.

4.2.2 Unntak fra aktivitetskravet

Plikten til å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet, er et sentralt virkemiddel for å oppnå målet om at personen skal bli selvforsørget. Siden omstillingsstønaden er en tidsbegrenset ytelse, er det etter departementets syn viktig å utnytte stønadperioden best mulig. Dette hensynet taler for at det ikke gis vide unntak fra plikten til å være aktivitet. Departementet mener imidlertid at det i visse tilfeller vil være lite hensiktsmessig og lite rimelig å kreve at medlemmet er i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet. På denne bakgrunn foreslår departementet forskriftsbestemmelser om unntak fra aktivitetskravet.

Per desember 2021 var det 2300 av totalt 13 700 mottakere av pensjon eller overgangsstønad til gjenlevende ektefeller under 67 år og tidligere familiepleiere, som hadde barn under 18 år. Personer som har omsorg for barn, vil i noen tilfeller ha begrenset mulighet til å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet. I Prop. 13 L (2020-2021) punkt 3.5.4.2 har departementet uttalt: «Departementet anser at det i en del tilfeller vil være rimelig å gjøre unntak fra aktivitetskravet, tilsvarende som i regelverket for ytelser til enslige forsørgere, for eksempel der den etterlatte er i foreldrepermisjon. Det foreslås at nærmere regler om unntak gis i forskrift.». For å følge opp dette, foreslår departementet et unntak fra aktivitetsplikten som gjelder medlemmer med barn på under ett år.

Departementet legger til grunn at de som er i et arbeidsforhold, vil ha krav på permisjon i dette tidsrommet etter reglene i arbeidsmiljøloven kapittel 12. Departementet foreslår imidlertid ikke å knytte unntaket til reglene i arbeidsmiljøloven, men til barnets alder. Grunnen til dette er at ikke alle mottakere av stønaden vil være i et arbeidsforhold. Et liknende unntak finnes i regelverket for overgangsstønad til enslig mor eller far, jf. folketrygdloven § 15-6. Av hensyn til et regelverk som er enkelt å forvalte, foreslår departementet ikke å stille et krav om aleneomsorg for at unntaket skal komme til anvendelse. Departementet antar at de fleste gjenlevende og tidligere familiepleiere vil være alene om omsorgen. Departementet ber særskilt om innspill til utformingen av dette unntaket, med særlig fokus på om det i tilstrekkelig grad svarer på uttalelsen i forarbeidene om at det skal gjøres et unntak der den etterlatte er i foreldrepermisjon.

Departementet foreslår også en bestemmelse om at et medlem som har barn og er forhindret fra å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet på grunn av sykdom eller skade hos barnet, unntas fra aktivitetsplikten. Det samme gjelder dersom medlemmet har barn som krever særlig tilsyn som følge av lyte eller store sosiale problemer og på grunn av omsorgen for barnet er forhindret fra å delta i arbeid og arbeidsrettet aktivitet. Lignende unntak finnes i regelverket for stønad til enslig mor eller far, jf. folketrygdloven § 15-6 fjerde ledd jf. § 15-8 tredje ledd, samt folketrygdloven § 15-6 femte ledd andre punktum.

Med «forhindret» mener departementet å stille et krav om årsakssammenheng mellom det at medlemmet ikke kan oppfylle aktivitetsplikten på den ene siden, og barnets tilsynsbehov på den andre. Departementet legger til grunn at barnets tilsynsbehov må være hovedårsaken til at aktivitetsplikten ikke kan oppfylles, for at forskriftens vilkår om «forhindret» skal være oppfylt. Departementet foreslår at det stilles krav til

dokumentasjon, ved at det kreves at barnets fysiske eller psykiske tilstand må dokumenteres av lege og at det må framlegges dokumentasjon på at vedkommende er forhindret fra å være i arbeid og arbeidsrettet aktivitet på grunn av barnets tilstand.

I folketrygdloven kapittel 15 om stønad til enslig mor eller far er det slått fast at dersom medlemmet ikke er i yrkesrettet aktivitet, ytes likevel overgangsstonad hvis barnet ikke har en tilfredsstillende tilsynsordning og dette ikke kan tilskrives medlemmet selv, jf. folketrygdloven § 15-6 femte ledd andre og tredje punktum. Departementet foreslår at det forskriftsfestes et lignende unntak for mottakere av omstillingsstonaden. Siden omstillingsstonaden også vil favne personer som er i en annen situasjon enn enslig mor eller far, foreslår imidlertid departementet at det presiseres at den manglende tilsynsordningen må hindre medlemmet i å delta i arbeidsrettet aktivitet. I vurderingen av om medlemmet er forhindret, antar departementet at det kan være relevant å legge vekt på forhold som barnets alder og om omsorgsansvaret deles med en annen. Departementet forutsetter at den manglende tilsynsordningen må være hovedårsaken til at medlemmet ikke kan jobbe, for at vilkåret skal kunne være oppfylt.

Departementet understreker at unntaket ikke antas å omfatte mange tilfeller. For det første vil en lav andel av mottakere av omstillingsstonaden ha små barn, og for det andre kommer unntaket ikke til anvendelse dersom den manglende tilsynsordningen skyldes medlemmet selv. Departementet legger til grunn at det sistnevnte kravet i utgangspunktet ikke vil være oppfylt for eksempel der barnet har rett på barnehageplass, jf. lov 17. juni 2005 nr. 1964 om barnehager (barnehageloven) § 16, eller at medlemmet kunne fått stønad til barnetilsyn, jf. endringsloven § 17-10, uten at disse tilbudene benyttes.

Departementet presiserer at det med «barn» menes barn under 18 år. Departementet har vurdert om å det bør settes en tidsbegrensning på hvor lenge medlemmet kan unntas fra aktivitetsplikten på grunn av omsorgsansvar. Departementet mener imidlertid at det forhold at stønadsperioden i seg selv er begrenset, og at det må være en årsakssammenheng mellom den manglende muligheten til å være i aktivitet og omsorgsansvaret, samt at den manglende tilsynsordningen ikke må skyldes medlemmet, i tilstrekkelig grad sørger for at stønaden rettes mot den tiltenkte gruppen.

Departementet mener videre at det er behov for unntak knyttet medlemmets egne helsemessige forhold. Dette behovet foreslås ivaretatt gjennom en forskriftsbestemmelse om at dersom medlemmet har en sykdom, skade eller lyte som hindrer arbeid eller arbeidsrettet aktivitet tilsvarende minst halvparten av full tid, kan aktivitetskravet oppfylles ved å benytte hele restarbeidsevnen selv om denne er mindre enn halvparten av full tid. Bestemmelsen innebærer at det i slike tilfeller ikke er et minimumskrav at medlemmet kan være i aktivitet svarende til minst halvparten av full tid. Det er tilstrekkelig at restarbeidsevnen benyttes, selv om denne er mindre enn halvparten av full tid. Departementet legger opp til at kravet kan praktiseres slik at arbeidsevnen i en periode kan vurderes opp mot den stillingen man har, dersom personen er i jobb. I andre tilfeller skal arbeidsevnen vurderes opp mot ethvert arbeid. Departementet legger opp til at Arbeids- og velferdsetaten skal kunne bygge på og legge til grunn arbeidsevnevurderinger som er gjort i forbindelse med behandlingen av krav på andre sykdomsrelaterte ytelser, i den grad dette finnes. Dersom det ikke er gjort vurderinger av arbeidsevne i andre sammenhenger, må dette imidlertid gjøres for å vurdere om unntaket kommer til anvendelse. Medlemmet må da sannsynliggjøre at unntaket er oppfylt. Departementet foreslår videre at dersom medlemmet ikke har noen restarbeidsevne, skal personen være helt fritatt fra plikten til å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet.

Departementet mener at det i en overgangsfase er behov for å skjerme eldre personer som har en begrenset tilknytning til arbeidslivet, mot etterlattereformens virkninger. Det er derfor vedtatt med reformen at gjenlevende som er født i 1962 eller tidligere og som de siste fem årene før dødsfallet ikke har hatt en gjennomsnittlig årlig arbeidsinntekt som overstiger to ganger grunnbeløpet det enkelte år, og i tillegg ikke har hatt en arbeidsinntekt på over tre ganger grunnbeløpet hvert av de to siste årene før dødsfallet, skjermes fra tidsbegrensningen som innføres for den nye omstillingsstønaden, jf. endringsloven § 17-5 tredje ledd. Skjermingen innebærer at denne gruppen som utgangspunkt kan motta den nye omstillingsstønaden fram til de fyller 67 år. Denne særregelen gjelder også for tidligere familiepleiere, jf. endringsloven § 17-15 femte ledd. Departementet mener at denne gruppen reelt sett ikke vil bli skjermet dersom de ikke også unntas fra plikten til arbeidsrettet aktivitet. Departementet foreslår derfor at det forskriftsfestes at denne gruppen er unntatt fra aktivitetsplikten.

Departementet foreslår ingen unntak ut over disse. Departementet legger til grunn at kortere fravær fra aktiviteten man bedriver, uten at man avslutter aktiviteten, som regel ikke medfører at aktivitetsplikten er brutt. På denne bakgrunnen er det vurdert å ikke være nødvendig å lage unntak knyttet til kortere fravær, som unntakene ovenfor ikke fanger opp, slik som for eksempel fravær i forbindelse med begravelser, skoleavslutninger og lignende.

4.2.3 Omfanget av aktivitetskravet

Det er vedtatt at det etter en omstillingsperiode på seks måneder etter dødsfallet eller pleieforholdets opphør, som hovedregel gjelder et aktivitetskrav for den som skal motta omstillingsstønaden, jf. endringsloven § 17-7. I de første seks månedene er kravet i hovedsak at medlemmet må være i nærmere fastsatt aktivitet tilsvarende minst halvparten av full tid. Når det er gått ett år etter dødsfallet eller pleieforholdets opphør, kan det stilles krav om at medlemmet er i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet på full tid, jf. tredje ledd. Formålet med en slik regel er å bidra til en effektiv utnyttelse av omstillingsperioden, slik at den etterlatte i størst mulig grad kan bli selvforsørget innen stønadsperiodens utløp. Departementet forutsetter at adgangen til å kreve aktivitet på fulltid benyttes med mindre det er forhold som tilsier at det ikke burde stilles et utvidet aktivitetskrav.

For å legge til rette for likebehandling og forutberegnelighet, foreslår departementet at det forskriftsfestes hvilke momenter som skal vektlegges i vurderingen av om det skal stilles et utvidet aktivitetskrav. Det må foretas en konkret vurdering, hvor det sentrale er hvilke utsikter medlemmet har til å komme i arbeid. Departementet foreslår at det skal legges vekt på medlemmets helse, alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, eventuelle barns tilsynsbehov og arbeidsmuligheter på steder der det er rimelig at medlemmet tar arbeid. Departementet foreslår at listen ikke gjøres uttømmende, slik at også andre forhold av betydning for den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet kan vektlegges.

4.2.4 Reell arbeidssøker

Aktivitetskravet kan blant annet oppfylles gjennom å melde seg til Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker, jf. endringsloven § 17-7 første ledd bokstav b. Departementet foreslår at det i forskrift presiseres hva som menes med «reell arbeidssøker». Departementet foreslår at som «reell arbeidssøker» regnes som hovedregel den som er arbeidsfør og er villig til å ta ethvert arbeid som er lønnet etter tariff eller sedvane, ta arbeid hvor som helst i Norge, ta arbeid som utgjør minst halvparten av full tid og delta på arbeidsmarkedstiltak. Ved at det stilles krav om å ta arbeid hvor som helst i

Norge er hovedregelen noe strengere enn hovedregelen for mottakere av stønad til enslig mor eller far, jf. forskrift 21. november 2015 nr. 1341 om stønad til enslig mor eller far etter folketrygdloven kapittel 15 (forskrift om stønad til enslig mor eller far), § 4. Dette skyldes at ikke alle mottakere av omstillingsstønad har barn, i motsetning til hva som er tilfelle for mottakere av stønad til enslig mor eller far. Det foreslås imidlertid at det skal være mulig å differensiere på kravene for hva som kreves for å anses som reell arbeidssøker, avhengig av den sosiale situasjonen, herunder omsorgsansvaret for barn.

Når det gjelder omfanget av arbeidet man søker, er det som utgangspunkt tilstrekkelig at vedkommende er villig og i stand til å ta arbeid som utgjør minst halvparten av full tid. Dette er gjort for å sikre sammenheng med de andre måtene å oppfylle aktivitetskravet på – arbeid (folketrygdloven § 17-7 bokstav a) og studier (folketrygdloven § 17-7 bokstav c) – som stiller krav om deltakelse med halvparten av full tid. Det følger imidlertid av endringsloven og departementets forslag til bestemmelse om omfang av aktivitetskravet, at det kan stilles krav om aktivitet på full tid etter det er gått ett år. I de tilfellene hvor stilles et slikt krav om utvidet aktivitetsplikt, vil vedkommende også måtte være villig til å ta arbeid på full tid for å kunne anses som reell arbeidssøker. Videre følger det av departementets forslag til bestemmelse om unntak fra aktivitetsplikten at dersom medlemmet ikke kan delta i arbeidsrettet aktivitet tilsvarende minst halvparten av full tid på grunn av helsemessige forhold, kan aktivitetsplikten oppfylles ved å benytte restarbeidsevnen fullt ut. I disse tilfellene vil vedkommende kunne anses som reell arbeidssøker selv om vedkommende ikke er villig eller i stand til å ta arbeid svarende til minst halvparten av full tid. Sammenholdt med at forhold som helse, alder og eventuelle barns tilsynsbehov kan vektlegges i vurderingen av om det skal stilles et utvidet aktivitetskrav etter det er gått et år, antar departementet at forslaget til bestemmelsen om reell arbeidssøker i tilstrekkelig grad balanserer hensynet til å stille et effektivt aktivitetskrav og hensynet til å ikke stille urimelig strenge krav overfor personer som i liten grad er i stand til å oppfylle det.

Departementet foreslår videre at det forskriftsfestes at medlemmet regnes som reell arbeidssøker selv om medlemmet kun søker arbeid innenfor et begrenset geografisk område på grunn av alder eller tungtveiende sosiale hensyn knyttet til helse, omsorgsansvar for små barn eller pleietrengende i nær familie. Lignende unntak er gitt for mottakere av dagpenger, jf. folketrygdloven § 4-5, og departementet ser ingen grunn til å stille strengere krav overfor mottakere av omstillingsstønad. Det foreslås også en bestemmelse om at et medlem som er forhindret fra å ta kvelds-, natt- og helgearbeid på grunn av omsorg for barn, kan reservere seg mot slikt arbeid. Et lignende unntak er gitt i regelverket for mottakere av stønad til enslig mor eller far, men da utformet slik at det gjelder alle enslige mødre eller fedre, jf. forskrift om stønad til enslig mor eller far § 4 andre ledd. Ut fra ordlyden er det ikke et vilkår at den enslige moren eller faren er *forhindret* fra å ta slikt arbeid. Siden omstillingsstønad som utgangspunkt også kan gis til personer som ikke er enslige og alene om omsorgen, foreslår departementet at unntaket avgrenses til de tilfellene hvor omsorgsansvaret *er til hinder* for kvelds-, natt- og helgearbeid.

Departementet foreslår videre at det tas inn en bestemmelse om at et medlem som mottar omstillingsstønad skal drive aktiv arbeidssøking eller annen aktivitet for å komme i arbeid, for at medlemmet skal kunne anses som reell arbeidssøker i henhold til folketrygdloven § 17-7 første ledd bokstav b. Et slikt krav stilles også overfor mottakere av dagpenger, jf. forskrift om dagpenger under arbeidsløshet (dagpengeforskriften) § 4-1. Departementet anser det som hensiktsmessig for å oppnå målet om å komme i arbeid at

mottakeren av omstillingsstønaden pålegges en slik plikt i de tilfellene aktivitetsplikten skal oppfylles gjennom å stå tilmeldt Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker.

4.2.5 Utdanning og opplæring

Plikten til å være arbeidsrettet aktivitet kan også oppfylles ved å gjennomføre utdanning eller opplæring som utgjør minst halvparten av full tid, jf. endringsloven § 17-7 første ledd bokstav c, og i mange tilfeller full tid når det er gått ett år etter dødsfallet, jf. tredje ledd. Det er en betingelse at Arbeids- og velferdsetaten vurderer utdanningen eller opplæringen som nødvendig og hensiktsmessig for at medlemmet skal kunne få eller beholde et arbeid.

Departementet er gitt hjemmel til å utdype i forskrift hvilken utdanning som kan godkjennes, jf. endringsloven § 17-7 fjerde ledd. Departementet foreslår en forskriftsbestemmelse om utdanning og opplæring som langt på vei tilsvarende forskriftsbestemmelsen om utdanning og opplæring som gjelder for mottakere av stønad til enslig mor eller far, jf. forskrift om stønad til enslig mor eller far § 5.

Det foreslås at det skal presiseres at det vanligvis ikke er nødvendig å ta utdanning eller opplæring når den gjenlevende har yrkeskompetanse. Utdanning eller opplæring kan likevel anses som nødvendig og hensiktsmessig dersom yrkeskompetansen er utdatert.

Departementet foreslår videre at utdanning eller opplæring likevel kan anses som nødvendig og hensiktsmessig dersom den gjenlevende er forhindret fra å benytte sin yrkeskompetanse på grunn av omsorg for barn. Et liknende unntak gjelder for mottakere av stønad til enslig mor eller far, men unntaket departementet foreslår her har en annerledes utforming. Ikke alle gjenlevende og tidligere familiepleiere har barn. Det at regelen kun gjelder de som har barn, forsøkes tydeliggjort. Det stilles imidlertid ikke krav om at den gjenlevende har omsorgen for et barn alene. Hensynet som ligger bak å kreve aleneomsorg for overgangsstønaden, søkes her ivaretatt ved at det stilles et krav til årsakssammenheng mellom omsorg for barn og at vedkommende ikke kan benytte sin yrkeskompetanse. Dersom den gjenlevende har et barn med noen andre enn den avdøde, og ikke har aleneomsorg, vil det tale mot at vedkommende er forhindret fra å benytte sin yrkeskompetanse. Det er den konkrete omsorgssituasjonen som skal vurderes. Det gjelder ikke en bestemt aldersgrense for barnet, men barnets alder vil naturligvis være et sentralt element ved vurderingen av om kravet til årsakssammenheng mellom omsorg for barn på den ene siden, og det at vedkommende ikke kan benytte sin yrkeskompetanse på den andre siden, er oppfylt.

Det foreslås videre at det presiseres at utdanningen eller opplæringen normalt skal gjennomføres ved offentlige utdanningsinstitusjoner eller som lærling med godkjent lærekontrakt. Utdanning eller opplæring ved private utdanningsinstitusjoner kan godkjennes i særlige tilfeller. Det må i alle tilfelle foretas en konkret vurdering av om utdanningen er nødvendig og hensiktsmessig for at personen skal kunne få eller beholde et arbeid. Departementet antar at ulike utdanninger og opplæringer kan være aktuelt, heriblant høyere utdanning, fagbrev og introduksjonsprogram.

Departementet foreslår at utdanning ved militære skoler eller til etatsopplæring ikke kan godkjennes som nødvendig og hensiktsmessig utdanning eller opplæring. Departementet legger til grunn at vedkommende i slike tilfeller vil være ansatt hos arbeidsgiveren og motta lønn fra denne. Vedkommende vil dermed kunne anses å være i arbeid og oppfylle aktivitetsplikten på denne måten, jf. endringsloven § 17-7 første ledd bokstav a. Departementet antar imidlertid at slike utdanninger og opplæringer kan være ulikt

organisert, og ber derfor om innspill på om det bør kunne godkjennes som utdanning eller opplæring.

Departementet legger til grunn at i de tilfellene hvor medlemmet fyller vilkårene for å motta omstillingsstønad under utdanning eller opplæring, vil brukeren ha fått fastslått at han eller hun har et behov for bistand for å komme i arbeid etter NAV-loven § 14a. På denne bakgrunn foreslås det en bestemmelse om at medlemmet, i samarbeid med Arbeids- og velferdsetaten, skal utarbeide en konkret plan for gjennomføringen og målet for utdanningen eller opplæringen (aktivitetsplan), jf. lov 16. juni 2006 nr. 20 om arbeids- og velferdsforvaltningen § 14a tredje ledd. Aktivitetsplanen danner grunnlag for vedtak om nødvendig og hensiktsmessig utdanning eller opplæring.

4.2.6 Etablering av egen virksomhet

Plikten til å delta i arbeidsrettet aktivitet kan også oppfylles ved å etablere egen virksomhet, jf. endringsloven § 17-7 første ledd bokstav d. Departementet foreslår en forskriftsbestemmelse om denne aktiviteten for å klargjøre rammene for å kunne gjennomføre etablering mens man mottar omstillingsstønad.

Forslaget til bestemmelsen tar utgangspunkt i de reglene for etablering av egen virksomhet som gjelder for mottakere av dagpenger, jf. folketrygdloven § 4-6 tredje ledd og dagpengeforskriften kapittel 5.

Som for dagpenger, jf. folketrygdloven § 4-6 tredje ledd, foreslår departementet at medlemmet må sette fram søknad om å kunne oppfylle aktivitetskravet gjennom etablering. Departementet foreslår videre at perioden medlemmet kan motta omstillingsstønad under etablering av egen virksomhet, avgrenses til tolv måneder etter det er fattet vedtak om omstillingsstønad under slik etablering.

For å legge til rette for at omstillingsstønaden bidrar til at den gjenlevende eller den tidligere familiepleieren blir i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid, foreslår departementet at etableringen må gjelde ny virksomhet som antas å føre til at medlemmet blir selvforsørget, jf. også dagpengeforskriften § 5-1. Det foreslås, etter modell av dagpengeforskriften § 5-1 tredje ledd, et kvalifisert dokumentasjonskrav, ved at medlemmet må innhente en næringsfaglig vurdering av etableringsplanene fra fylkeskommune eller kommune. Det foreslås videre å forskriftsfeste at Arbeids- og velferdsdirektoratet kan bestemme at slik uttalelse kan innhentes fra annen faglig kompetent instans, jf. også dagpengeforskriften § 5-1 tredje ledd. Det vises til at det framgår av Arbeids- og velferdsetatens rundskriv til folketrygdloven kapittel 4 (R04-00) at Arbeids- og velferdsdirektoratet har besluttet at det enkelte fylket selv kan forhåndsgodkjenne hvilken annen faglig kompetent instans som skal gjøre den næringsfaglige vurderingen i fylket. Dette gjelder fylkeskommunene eller kommunene som ikke selv tilbyr en næringsfaglig vurdering.

Utgifter til innhenting av slike næringsfaglige vurderinger skal i henhold til forslaget ikke dekkes av Arbeids- og velferdsetaten. Tilsvarende regel gjelder for mottakere av dagpenger, jf. dagpengeforskriften § 5-1 tredje ledd.

Videre foreslås det en bestemmelse om at dersom en påbegynt etablering viser seg åpenbart ikke å la seg gjennomføre, skal det fattes vedtak om at omstillingsstønad under etablering av egen virksomhet opphører. I slike tilfeller vil medlemmet måtte komme i gang med annen arbeidsrettet aktivitet for å kunne fortsette å motta omstillingsstønaden. Utgangspunktet for denne bestemmelsen er dagpengeforskriften § 5-1 fjerde ledd.

Departementet antar at dersom det skal være en reell mulighet til å etablere egen virksomhet mens man mottar omstillingsstønaden, kan det ikke kreves at medlemmet skal takke ja til tilbud om arbeid i den perioden vedkommende mottar stønad under etablering. Av samme grunn bør det heller ikke kreves at vedkommende gjenopptar sitt eget arbeidsforhold etter endt foreldrepermisjon eller deltar i arbeidsmarkedstiltak.

Departementet foreslår derfor at det forskriftsfestes at bestemmelsen i folketrygdloven § 17-8 andre ledd om at omstillingsstønaden faller bort én måned dersom medlemmet nekter å ta imot tilbudt arbeid, unnlater å gjenoppta sitt arbeidsforhold etter endt foreldrepermisjon eller nekter å delta i arbeidsmarkedstiltak, ikke omfatter vedkommende så lenge omstillingsstønaden er tilstått under etablering. Departementet mener at medlemmet fortsatt bør møte ved innkalling fra Arbeids- og velferdsetaten, og foreslår derfor ikke et unntak fra regelen i § 17-8 andre ledd om at omstillingsstønaden faller bort dersom medlemmet unnlater å møte ved slik innkalling.

4.2.7 Rapporteringsplikt

Departementet er gitt hjemmel til å gi forskrifter om kravet til aktivitet, og kan blant annet gi bestemmelser om hvilke krav som kan stilles for å dokumentere at aktivitetskravet er oppfylt, jf. endringsloven § 17-7 fjerde ledd.

Departementet foreslår på denne bakgrunn en bestemmelse om at medlemmer som plikter å være i arbeid eller aktivitet med sikte på å komme i arbeid, må melde seg hos Arbeids- og velferdsetaten hver fjortende dag og gi opplysninger som har betydning for retten til stønaden. Det foreslås at Arbeids- og velferdsetaten skal kunne bestemme hvordan meldingen skal gis.

I Prop. 13 L (2020-2021) punkt 3.5.4.1 uttalte departementet at innføring av en tidsbegrenset ytelse, med aktivitetskrav og tilhørende sanksjonsregler, innebærer at etterlatte som gruppe må følges opp i større grad enn de har vært til nå. Kravet til å gi opplysninger skal sørge for at Arbeids- og velferdsetaten kan følge opp den enkelte, og samtidig legge til rette for at etaten kan kontrollere at plikten til å være i arbeidsrettet aktivitet etterleves.

Mottakerne av omstillingsstønaden kan være i ulike situasjoner. Noen vil kunne være i en fast jobb eller i et langvarig studieløp, noen vil kunne ha flere kortvarige arbeidsforhold og noen vil kunne bytte mellom aktiviteter i løpet av omstillingsperioden. Videre vil stønaden i visse tilfeller kunne mottas mens mottakeren bor eller oppholder seg i utlandet og utfører aktivitet i andre land enn Norge. Departementet foreslår derfor et fleksibelt krav til hvilke opplysninger som skal kunne kreves, som kan tilpasses aktiviteten og det nærmere behovet for opplysninger.

Dersom medlemmet ikke gir opplysninger, kan Arbeids- og velferdsetaten på vanlig måte vurdere om det er grunnlag for stans, jf. folketrygdloven § 17-8 første ledd første punktum. Departementet viser til at en manglende overholdelse av meldeplikten etter omstendighetene vil kunne føre til at det etter en bevisvurdering må anses som mest sannsynlig at vedkommende ikke er i aktivitet.

Det foreslås videre at Arbeids- og velferdsetaten kan frita medlemmet fra meldeplikten, herunder beslutte at melding skal gis sjeldnere enn hver fjortende dag. Denne adgangen til å frita fra medlemmet fra meldeplikten, er videre enn den adgangen etaten har til å frita mottakere av arbeidsavklaringspenger fra samme plikt, sml. folketrygdloven § 11-10. Departementet mener at det er hensiktsmessig med en videre adgang for mottakere av omstillingsstønaden, siden det antas at en relativt stor andel av mottakerne vil være

arbeidsføre personer som allerede er i arbeid. Det antas av den grunn å være en del tilfeller hvor den som mottar omstillingsstønad har lite behov for oppfølging fra etaten, og hvor det er lite tvilsomt at aktivitetsplikten er oppfylt. Det bør i slike tilfeller være adgang til å fritta vedkommende fra meldeplikten. Departementet understreker at en anvendelse av unntaksbestemmelsen da forutsetter at det på andre måter kan føres tilfredsstillende kontroll med at aktivitetskravet er oppfylt.

Departementet antar at det også kan være aktuelt å lempe på meldeplikten i andre tilfeller, f.eks. der det av helsemessige årsaker vil være unødig tyngende for personen å måtte melde seg hver fjortende dag.

Fritak fra meldeplikten unntar ikke medlemmet fra den alminnelige opplysningsplikten etter folketrygdloven § 21-3. Det foreslås at dette skal framgå av ordlyden.

4.3 Forskrift om sanksjoner

4.3.1 Opphør ved manglende aktivitet

Endringsloven § 17-8 har overskriften «Sanksjoner». Bestemmelsen inneholder imidlertid både det som må regnes som sanksjoner i streng forstand – administrative, straffliknende reaksjoner – men også konsekvenser av at aktivitetsplikten ikke er oppfylt. Stans skal etter ordlyden i bestemmelsen skje både der aktivitetsplikten har vært oppfylt, men etter en stund ikke lenger oppfylles, og der medlemmet etter en overgangsperiode på seks måneder etter dødsfallet, jf. endringsloven § 17-7, eller etter en periode hvor det gjelder unntak fra aktivitetsplikten, ikke kommer i gang med aktivitet. Ordet «sanksjoner» brukes i dette høringsnotatet om sanksjoner i en slik, mer vid, forstand.

Det framgår av endringsloven § 17-8 første ledd at dersom den gjenlevende ikke følger opp aktivitetskravet, skal omstillingsstønad stanses inntil vilkårene for å motta ytelsen igjen er oppfylt. Dersom den gjenlevende uten rimelig grunn sier opp sin stilling, nekter å ta imot tilbudt arbeid, unnlater å gjenoppta sitt arbeidsforhold etter endt foreldrepermisjon, nekter å delta i arbeidsmarkedstiltak eller unnlater å møte ved innkalling til Arbeids- og velferdsetaten, faller omstillingsstønad bort én måned, jf. endringsloven § 17-8 andre ledd. Dersom den gjenlevende har gitt uriktige opplysninger om forhold som har betydning for retten til ytelse etter endringsloven kapittel 17, og han eller hun var klar over eller burde vært klar over dette, kan vedkommende utestenges fra rett til stønad i inntil tre måneder første gang og inntil seks måneder ved gjentakelser, jf. endringsloven § 17-8 tredje ledd. Det samme gjelder dersom den gjenlevende har unnlatt å gi opplysninger om betydning for retten til ytelse. Bestemmelsen gjelder også for tidligere familiepleiere, jf. endringsloven § 17-15 femte ledd.

I endringsloven § 17-8 siste ledd er departementet gitt hjemmel til å gi forskrifter om gjennomføring av sanksjonene, utestengingsperiodens varighet og opphør av ytelse ved langvarig manglende aktivitet.

Departementet mener at folketrygdloven § 17-8, sammenholdt med saksbehandlingsreglene i folketrygdloven kapittel 21, langt på vei regulerer sanksjonene i tilstrekkelig grad.

Det kan imidlertid være hensiktsmessig å ha en bestemmelse om opphør av ytelsen ved langvarig manglende aktivitet. En regulering av opphør i slike tilfeller vil også bidra til likebehandling og forutberegnelighet for mottakerne. Departementet foreslår at bestemmelsen utformes slik at dersom medlemmet ikke oppfyller aktivitetsplikten i en

periode på tre sammenhengende måneder, kan det fattes vedtak om at omstillingsstønad opphører. Opphøret får virkning framover i tid. Dersom medlemmet på et senere tidspunkt skal kunne motta stønaden, forutsetter det at vedkommende søker på nytt.

Departementet understreker at bestemmelsen gjelder personer som har en aktivitetsplikt.

Departementet understreker videre at bestemmelsen om opphør ikke er et unntak fra endringsloven § 17-8 første ledd om at omstillingsstønad skal stanses med en gang den gjenlevende ikke følger opp aktivitetskravet i endringsloven § 17-7. Forskjellen er imidlertid at ved stans etter endringsloven § 17-8 første ledd så skal stønaden utbetales igjen når vilkårene for å motta ytelsen igjen er oppfylt, mens det ved et opphørsvedtak med hjemmel i § 8 vil måtte søkes på nytt.

Forholdet til folketrygdloven § 22-15 om tilbakekreving påvirkes ikke av forslaget til en bestemmelse om opphør av omstillingsstønad ved langvarig fravær.

Departementet viser for øvrig til det som er nevnt i punkt 4.2.1 om at det ved kortere fravær fra aktiviteten man bedriver, som regel ikke vil foreligge et brudd på aktivitetsplikten, slik at det ikke er grunnlag for stans etter endringsloven § 17-8 første ledd.

4.4 Forskrift om inntektsavkorting

Det framgår av endringsloven § 17-9 at stønaden til den gjenlevende reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt, dersom arbeidsinntekten på årsbasis overstiger halvparten av grunnbeløpet. Likestilt med arbeidsinntekt er en rekke ytelser nevnt i tredje ledd. Stønad reduseres med 45 prosent av inntekt over halvparten av grunnbeløpet.

Bestemmelsen gjelder tilsvarende for tidligere familiepleiere, jf. endringsloven § 17-15.

Departementet er gitt hjemmel til å gi forskrifter om detaljer om reduksjon av stønad etter bestemmelsen, herunder innhenting og dokumentasjon av arbeidsinntekt og hvordan avkorting skal gjennomføres når det gis omstillingsstønad samtidig med andre ytelser etter folketrygdloven.

Departementet foreslår å i forskrift gi nærmere regler om hvordan reduksjon skal skje i praksis. Ordningen departementet foreslår tilsvarende langt på vei ordningen med etteroppgjør for uføretrygd.

Departementet foreslår at stønadsmottakeren på forhånd melder inn den inntekten han eller hun forventer å ha framover. Den månedlige ytelsen reduseres mot det som stønadsmottakeren har meldt inn. Dersom det er utbetalt for mye eller for lite sammenlignet med vedkommendes faktiske inntekt det aktuelle inntektsåret, skal det foretas et etteroppgjør.

Etteroppgjøret utføres for hele kalenderåret sett under ett, og foretas når skatteoppgjøret foreligger. Dette betyr ikke at skatteoppgjøret er avgjørende i alle saker. I flere situasjoner vil vedkommende ha inntekt selv om den ikke framkommer av skatteoppgjøret, for eksempel arbeidsinntekt eller næringsinntekt fra utlandet. Selv om denne inntekten ikke framkommer av skatteoppgjøret, skal slik inntekt legges til grunn som faktisk inntekt i etteroppgjøret. Departementet viser til at Arbeids- og velferdsetaten har hjemmel i de generelle reglene i kapittel 21 til å etterspørre dokumentasjon. Etaten vil i mange tilfeller ha opplysninger om hvordan aktivitetsplikten oppfylles, og denne informasjonen vil kunne danne grunnlag for å be om dokumentasjon for inntektsforholdene. Departementet antar

imidlertid at det er hensiktsmessig å utsette etteroppgjøret til skatteoppgjøret foreligger, da skatteoppgjøret vil kunne gi en indikasjon på hva den faktiske inntekten er.

Dersom det er utbetalt for lite, skal differansen etterbetales som et engangsbeløp. For mye utbetalt omstillingsstønad kan inndrives uten hensyn til skyld og kan avregnes i framtidige ytelser som omfattes av folketrygdloven § 22-16 tredje ledd.

Etteroppgjør skal unnlates hvis for lite utbetalt er mindre enn 25 prosent av rettsgebyret, jf. lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr. Etteroppgjøret skal også unnlates hvis for mye utbetalt er mindre enn ett rettsgebyr.

Dersom mottakeren av omstillingsstønaden døde i samme år som etteroppgjøret gjelder for, skal det ikke gjennomføres etteroppgjør. Dersom dødsfallet er senere enn det året etteroppgjøret gjelder for, skal tilbakekreving unnlates, mens etterbetaling gjennomføres etter de vanlige reglene.

Krav om tilbakebetaling av for mye utbetalt omstillingsstønad er tvangsgrunnlag for utlegg. Kravet kan inndrives av Innkrevingsentralen for bidrag og tilbakebetalingskrav etter reglene i lov 29. april 2005 nr. 20 om innkreving av underholdsbidrag mv. (bidragsinnkrevingsloven).

Inntekt opptjent før dødsfallet eller etter utløpet av stønadsperioden skal ikke føre til reduksjon av stønaden.

Departementet vil komme tilbake til eventuelle nærmere regler om hvordan avkortingen skal gjennomføres når det gis omstillingsstønad samtidig med andre ytelser etter folketrygdloven. Departementet skal herunder vurdere nærmere på om regelen om at stønaden avkortes mot uføretrygd bør tilpasses for å gjøre den mer praktikabel.

4.5 Forskrift om omregning av alderspensjon til gjenlevende ektefelle

I endringsloven til folketrygdloven § 19-16 er det i åttende ledd gitt regler om beregning av alderspensjon for etterlatte født i 1944 og senere. Det går fram av bestemmelsen at gjenlevendefordelen ikke skal reguleres årlig. Tidligere årskull beholder samme regulering som før.

I endringsloven § 19-16 niende ledd, første punktum, videreføres en forskriftshjemmel som foreløpig ikke er benyttet. I niende ledd, andre punktum framgår det at det kan gis bestemmelser om beregning av minste pensjonsnivå etter § 19-14 femte ledd og omregning av pensjon ved endringer i pensjonsgrad.

Utkastet til forskriften som foreslås her inneholder nærmere bestemmelser om beregning av alderspensjon til etterlatte født i 1944 og senere. Forskriften tas inn som et kapittel i forskrift 22. desember 2009 nr. 1810 om alderspensjon i folketrygden. Regelteknisk foreslår departementet at nye forskriftsbestemmelser tas inn i forskrift 22. desember 2009 nr. 1810 om alderspensjon i folketrygden, som et nytt kapittel 10 A.

I forslaget til § 10 A-2 defineres et referansebeløp som forholdet mellom alderspensjon fastsatt etter folketrygdloven § 19-16 og alderspensjon etter folketrygdloven § 19-5 uten rettigheter som gjenlevende ektefelle. Differansen mellom de to beløp fastsettes som et nominelt beløp, et såkalt referansebeløp og referansebeløpet skal ikke reguleres etter folketrygdloven § 19-14. Gjenlevendefordelen utgjør differansebeløpet multiplisert med uttaksgraden.

Det framgår av forslaget til § 10 A-3 at referansebeløpet ikke skal endres som følge av godskrivning av ny opptjening eller endret trygdetid for gjenlevende eller avdøde. Det samme gjelder ved annen endring i sivilstand som ikke er likestilt med ekteskap. Det innebærer at endret basispensjon som følge av endret sivilstand, ikke skal føre til endring av referansebeløpet. Ved gjengifte ytes det alderspensjon på grunnlag av egen opptjening og gjenlevendefordelen bortfaller, jf. folketrygdloven § 19-16 tredje ledd.

Ved endret uttaksgrad skal gjenlevendefordelen justeres med uttaksgraden, jf. forslaget til § 10 A-4.

Bestemmelsen i forslaget til § 10 A-4 sikrer at samlet alderspensjon minst skal utgjøre minste pensjonsnivå. Dette gjøres ved at det i det utbetales minstenivåtillegg individuelt i de tilfeller hvor utbetalt alderspensjon blir lavere enn minste pensjonsnivå. For årskull som får sin pensjon dels beregnet etter folketrygdloven kapittel 19 og dels etter folketrygdloven kapittel 20, er utbetalt pensjon den samlede pensjonen etter de to kapitlene. Også avtalefestet pensjon med statstilskott som utbetales livsvarig skal inngå i beregningen av utbetalt pensjon.

Forslaget til forskrift framgår av punkt 9.2.

5 Ikrafttredelse

Forskriftene skal tre i kraft samtidig som endringsloven, som er hjemmelen til forskriftene. Planlagt ikrafttredelse av endringsloven er 1. januar 2024.

De foreslåtte lovendringene er ment å tre i kraft samtidig som endringsloven.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

I Prop. 13 L (2020–2021), og i Stortingets etterfølgende lovvedtak, er det lagt til grunn at etterlattereformen innebærer vesentlig lavere vekst i utgiftene over statsbudsjettet, sammenlignet med å videreføre reglene slik de er i dag. Reglene som foreslås i høringsnotatet er langt på vei presiseringer av loven, og en tilrettelegging for at de vedtatte lovbestemmelsene skal kunne operasjonaliseres. De endrer i hovedtrekk ikke på anslagene av effekten av etterlattereformen.

I Prop. 13 L (2020-2021) var det forutsatt at omleggingen av etterlatteytelsene, herunder det at NAV får økte kostnader knyttet til oppfølging av gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere under 67 år, vil ha administrative konsekvenser for NAV. De samlede kostnadene av etterlattereformen ble i lovproposisjonen grovt anslått til om lag 145 millioner 2020/2021-kroner. I tillegg kommer ekstraavgifter til gjennomføringen av en etteroppgjørsordning, herunder også noe forvaltning og videreutvikling av løsningene etter reformens ikrafttredelse i 2024. Dette er grovt estimert til 45 millioner kroner utover tidligere estimert beløp. Etteroppgjørsordningen vil også kunne kreve noe økte utgifter i forbindelse med manuell saksbehandling. Utviklingen av et etteroppgjør vil også øke utgiftene til forvaltning og vedlikehold årlig med opptil 15 millioner kroner.

I tillegg har anslaget knyttet til administrative kostnader i forbindelse med oppfølging økt noe. Det er i Prop. 13 L (2020-2021) anslått at den årlige økningen i administrative kostnader til utgjøre mellom 28,5 og 31 millioner kroner i 2023-2025, og 10,5 millioner kroner for 2026 (forutsatt ikrafttredelse 2023). Disse estimatene har økt til om lag 30 millioner kroner årlig de tre første årene, og deretter 16 millioner årlig.

7 Likestillingsmessige konsekvenser

I Prop. 13 L (2020-2021) punkt 7.6.4, la departementet til grunn at forslaget til reform av folketrygdens ytelser til etterlatte ville ha visse likestillingsmessige konsekvenser.

Departementets forslag til forskriftsbestemmelser og lovendringer som framgår av dette høringsnotatet, endrer ikke på denne vurderingen. Departementet antar videre at noen av forslagene som fremmes i dette høringsnotatet, vil få ulik betydning for kjønnene. Reglene som foreslås, er kjønnsnøytrale. I mars 2022 var imidlertid ni av ti mottakere av pensjon eller overgangsstønad til gjenlevende ektefelle, registrerte partner og samboer under 67 år, kvinner. Selv om antallet mottakere av omstillingsstønad til gjenlevende ektefelle m.m. og tidligere familiepleiere antas å bli et annet, anslår departementet at det vil være et flertall av kvinner som mottar omstillingsstønaden. Dette innebærer at forslagene i høringsnotatet i større grad vil berøre kvinner enn menn.

Videre antar departementet at noen av forslagene statistisk sett vil være mer aktuelle for kvinner enn for menn. Det foreslås blant annet at personer som er forhindret fra å delta i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet på grunn av visse situasjoner knyttet til omsorg for barn, skal unntas fra den aktivitetsplikten som i utgangspunktet gjelder for mottakere av omstillingsstønad til gjenlevende ektefeller m.m. og tidligere familiepleiere. Sysselsettingen blant kvinner er fortsatt lavere enn blant menn. Mange kvinner jobber deltid, og en del er ute av jobb eller jobber deltid på grunn av omsorg for barn. Unntak fra aktivitetsplikten knyttet til omsorg for barn, antas av den grunn å ha noe større betydning for kvinners tilgang til omstillingsstønaden og utnyttelse av stønadsperioden enn menns.

8 Utkast til lovendringer

8.1 Endringer i lov om endringer i folketrygdloven (nye etterlatteytelser)

I lov 18. desember 2020 nr. 139 om endringer i folketrygdloven (nye etterlatteytelser) gjøres følgende endringer:

§ 17-2 første ledd skal lyde:

Det er et vilkår for rett til *omstillingsstønad* til gjenlevende ektefelle etter dette kapitlet at den avdøde i de siste fem årene før dødsfallet

- a) var medlem i trygden eller
- b) mottok pensjon eller uføretrygd etter denne loven

§ 17-9 første ledd skal lyde:

Stønaden til den gjenlevende reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt. *Som arbeidsinntekt regnes også arbeidsinntekt fra utlandet.*

§ 17-15 andre ledd skal lyde:

Det er et vilkår at den tidligere familiepleieren er medlem i trygden. Det er et vilkår for rett til omstillingsstønad at den tidligere familiepleieren var medlem i trygden i minst fem år fram til pleieforholdet opphørte. Dette vilkåret gjelder ikke dersom vedkommende etter fylte 16 år har vært medlem i trygden med unntak av maksimum fem år, og har vært medlem i minst ett år fram til han eller hun setter fram krav om ytelser.

§ 17 A-2 nytt fjerde ledd skal lyde:

Ved dødsfall som skyldes en skade eller sykdom som går inn under kapittel 13, ytes det pensjon til gjenlevende ektefelle selv om den gjenlevende ikke er medlem i trygden.

§ 17 A-6 første ledd skal lyde:

Pensjonen eller overgangsstønad til den gjenlevende ektefellen reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som den gjenlevende har eller kan forventes å få. Ved fastsetting av forventet inntekt legges det blant annet vekt på alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, arbeidsmuligheter på hjemstedet, og arbeidsmuligheter på andre steder der det er rimelig at vedkommende tar arbeid. Det legges også vekt på eventuelle barns tilsynsbehov. *Som arbeidsinntekt regnes også arbeidsinntekt fra utlandet.*

§ 17 A-7 skal lyde:

§ 17 A-7. *Ytelser under opphold i institusjon*

For ytelser til gjenlevende ektefelle som har opphold i institusjon, gjelder bestemmelsene i § 17-13 tilsvarende.

For ytelser til tidligere familiepleier som har opphold i institusjon, gjelder § 17-15 femte ledd, jf. § 17-13, tilsvarende.

§ 17 A-8 skal lyde:

§ 17 A-8. *Ytelser under straffegjennomføring*

For ytelser til gjenlevende ektefelle under straffegjennomføring, gjelder bestemmelsene i § 17-14 tilsvarende.

For ytelser til tidligere familiepleier under straffegjennomføring, gjelder bestemmelsene i § 17-15 femte ledd, jf. § 17-14, tilsvarende.

9 Utkast til forskrifter

9.1 Forskrift om ytelser til gjenlevende ektefelle og tidligere familiepleier etter folketrygdloven kapittel 17

Kapittel 1 – Innledende bestemmelser

§ 1 Virkeområde

Forskriften inneholder bestemmelser som utfyller folketrygdloven kapittel 17 om ytelser til gjenlevende ektefelle og tidligere familiepleier.

Kapittel 2 - Aktivitetsplikten

§ 2 Unntak fra aktivitetsplikten

Dersom medlemmet har omsorg for barn som ikke har fylt ett år, skal det ikke stilles aktivitetskrav som vilkår for rett til omstillingsstønad.

Medlemmet plikter ikke å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet dersom medlemmet har omsorg for barn og er forhindret fra å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet på grunn

av sykdom eller skade hos barnet. Det samme gjelder dersom medlemmet har barn som krever særlig tilsyn som følge av lyte eller store sosiale problemer og på grunn av omsorgen for barnet er forhindret fra å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet. Barnets fysiske eller psykiske tilstand må dokumenteres av lege. Det må også framlegges dokumentasjon på at vedkommende er forhindret fra å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet på grunn av barnets tilstand.

Medlemmet plikter heller ikke å være i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet dersom medlemmet er forhindret fra å være i slik aktivitet fordi medlemmet har omsorg for barn som mangler tilfredsstillende tilsynsordning. Det er et vilkår at den manglende tilsynsordningen ikke skyldes medlemmet selv.

Dersom medlemmet har sykdom, skade eller lyte som hindrer arbeid eller arbeidsrettet aktivitet tilsvarende minst halvparten av full tid, kan aktivitetskravet oppfylles ved å benytte hele restarbeidsevnen selv om denne er mindre enn halvparten av full tid. Dersom vedkommende ikke har noen restarbeidsevne, skal det gjøres unntak fra aktivitetskravet.

Aktivitetsplikten gjelder ikke for persongruppen som er nevnt i folketrygdloven § 17-5 tredje ledd.

§ 3 Utvidet aktivitetskrav

Ved vurderingen av om det etter folketrygdloven § 17-7 tredje ledd skal kreves at medlemmet er i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet på full tid, skal det blant annet legges vekt på medlemmets helse, alder, evner, utdanning, yrkesbakgrunn, eventuelle barns tilsynsbehov og arbeidsmuligheter på steder der det er rimelig at medlemmet tar arbeid.

§ 4 Reell arbeidssøker

Som reell arbeidssøker regnes den som er arbeidsfør, og er villig til å

- c) ta ethvert arbeid som er lønnet etter tariff eller sedvane,
- d) ta arbeid hvor som helst i Norge,
- e) ta arbeid som utgjør minst halvparten av full tid, og
- f) delta på arbeidsmarkedstiltak.

Dersom alder eller tungtveiende sosiale hensyn knyttet til helse, omsorgsansvar for små barn eller pleietrengende i nær familie tilsier det, kan medlemmet regnes som reell arbeidssøker selv om vedkommende bare søker arbeid innenfor et begrenset geografisk område. Et medlem som er forhindret fra å ta kvelds-, natt- og helgearbeid på grunn av omsorg for barn, kan reservere seg mot slikt arbeid.

Et medlem som mottar omstillingsstønad, skal drive aktiv arbeidssøking eller annen aktivitet for å komme i arbeid, for at medlemmet skal kunne anses som reell arbeidssøker i henhold til folketrygdloven § 17-7 første ledd bokstav b.

§ 5 Nødvendig og hensiktsmessig utdanning eller opplæring

Det er vanligvis ikke nødvendig å ta utdanning eller opplæring når medlemmet har yrkeskompetanse. Utdanning eller opplæring kan likevel anses som nødvendig og hensiktsmessig dersom yrkeskompetansen er utdatert. Det samme gjelder dersom medlemmet er forhindret fra å benytte sin yrkeskompetanse på grunn av omsorg for barn.

Utdanningen eller opplæringen skal normalt gjennomføres ved offentlige utdanningsinstitusjoner eller som lærling med godkjent lærekontrakt. Utdanning eller opplæring ved private utdanningsinstitusjoner kan godkjennes i særlige tilfeller.

Utdanning ved militære skoler eller etatsopplæring kan ikke godkjennes som nødvendig og hensiktsmessig utdanning eller opplæring.

Medlemmet skal i samarbeid med Arbeids- og velferdsetaten utarbeide en konkret plan for gjennomføringen og målet for utdanningen eller opplæringen (aktivitetsplan), jf. lov 16.

juni 2006 nr. 20 om arbeids- og velferdsforvaltningen § 14a tredje ledd. Aktivitetsplanen danner grunnlag for vedtak om nødvendig og hensiktsmessig utdanning eller opplæring.

§ 6 Etablering av egen virksomhet

Et medlem som mottar omstillingsstønad, kan etter søknad beholde stønaden i inntil tolv måneder under planlegging og etablering av egen virksomhet. Tolvmånedersperioden regnes tidligst fra datoen for vedtaket om innvilgelse av søknad om omstillingsstønad under etablering.

For å få rett til omstillingsstønad, må etableringen gjelde ny virksomhet og antas å føre til at medlemmet blir selvforsørget.

Medlemmet må innhente næringsfaglig vurdering av etableringsplanene fra fylkeskommune eller kommune. Arbeids- og velferdsdirektoratet kan bestemme at slik uttalelse kan innhentes fra annen faglig kompetent instans. Utgifter til innhenting av næringsfaglig vurdering dekkes ikke av Arbeids- og velferdsetaten.

Dersom en påbegynt etablering viser seg åpenbart ikke å la seg gjennomføre, skal det fattes vedtak om at omstillingsstønad under etablering av egen virksomhet opphører.

Bestemmelsen i folketrygdloven § 17-8 andre ledd om at omstillingsstønaden faller bort én måned dersom medlemmet nekter å ta imot tilbudt arbeid, unnlater å gjenoppta sitt arbeidsforhold etter endt foreldrepermisjon eller nekter å delta i arbeidsmarkedstiltak, gjelder ikke så lenge omstillingsstønaden er tilstått under etablering.

§ 7 Krav til opplysninger

Medlemmer som aktivitetsplikten gjelder for, må melde seg hos Arbeids- og velferdsetaten hver fjortende dag og gi opplysninger som har betydning for retten til stønaden. Arbeids- og velferdsetaten bestemmer hvordan meldingen skal gis.

Arbeids- og velferdsetaten kan frita medlemmet fra meldeplikten, herunder beslutte at melding skal kunne gis sjeldnere enn hver fjortende dag. Fritak fra meldeplikt unntar ikke medlemmet fra den alminnelige opplysningsplikten etter folketrygdloven § 21-3.

Kapittel 3 – Sanksjoner

§ 8 Opphør ved langvarig manglende aktivitet

Dersom medlemmet plikter å være i arbeid eller aktivitet med sikte på å komme i arbeid og ikke oppfyller denne plikten i en periode på tre sammenhengende måneder, kan det fattes vedtak om at omstillingsstønaden opphører.

Kapittel 4 - Reduksjon av stønad på grunnlag av arbeidsinntekt m.m.

§ 9 Gjennomføring av inntektsavkorting

Med inntekt i denne bestemmelsen menes arbeidsinntekt og ytelser likestilt med arbeidsinntekt, jf. folketrygdloven § 17-9 første og tredje ledd.

Stønadmottakeren skal på forhånd melde inn forventet inntekt. Den månedlige ytelsen reduseres mot det stønadmottakeren har meldt inn. Dersom det er utbetalt for lite eller for mye sammenlignet med vedkommendes faktiske inntekt det aktuelle inntektsåret, skal det foretas et etteroppgjør. Etteroppgjøret skal foretas når skatteoppgjøret foreligger.

Dersom det er utbetalt for lite, skal differansen etterbetales som et engangsbeløp. For mye utbetalt omstillingsstønad kan inndrives uten hensyn til skyld og kan avregnes i framtidige ytelser som omfattes av folketrygdloven § 22-16 tredje ledd.

Etteroppgjør skal unnlates hvis for lite utbetalt er mindre enn 25 prosent av rettsgebyret, jf. lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr (rettsgebyrloven). Etteroppgjøret skal også unnlates hvis for mye utbetalt er mindre enn ett rettsgebyr.

Dersom mottakeren av omstillingsstønaden døde i samme år som etteroppgjøret gjelder for, skal det ikke gjennomføres etteroppgjør. Dersom dødsfallet er senere enn det året etteroppgjøret gjelder for, skal tilbakekreving unnlates, mens etterbetaling gjennomføres etter de vanlige reglene.

Krav om tilbakebetaling av for mye utbetalt omstillingsstønad er tvangsgrunnlag for utlegg. Kravet kan inndrives av Innkrevingssentralen for bidrag og tilbakebetalingskrav etter reglene i lov 29. april 2005 nr. 20 om innkreving av underholdsbidrag mv. (bidragsinnkrevingloven).

Inntekt opptjent før dødsfallet eller etter utløpet av stønadsperioden skal ikke føre til reduksjon av stønaden.

9.2 Forskrift om omregning av alderspensjon til gjenlevende ektefelle (Endringer i forskrift om alderspensjon i folketrygden)

I forskrift 22. desember 2009 nr. 1810 om alderspensjon i folketrygden skal nytt kapittel 10 A lyde:

Kapittel 10A – Alderspensjon til gjenlevende ektefelle ved ny opptjening, endret uttaksgrad og endring i sivilstand. Beregning av minste pensjonsnivå.

§ 10 A-1 Virkeområde

Kapitlet utfyller folketrygdloven § 19-16.

Forskriften inneholder nærmere bestemmelser om beregning av alderspensjon til gjenlevende ektefelle født fra og med 1944.

§ 10 A-2 Gjenlevendefordel

Det fastsettes et referansebeløp beregnet som differansen mellom alderspensjon fastsatt etter folketrygdloven § 19-16 og alderspensjon etter folketrygdloven § 19-5 uten rettigheter som gjenlevende ektefelle ved hel uttaksgrad. Referansebeløpet fastsettes som et nominelt beløp og skal ikke reguleres etter folketrygdloven § 19-14. Gjenlevendefordelen utgjør referansebeløpet multiplisert med uttaksgraden.

§ 10 A-3 Økt opptjening, trygdetid og endring i sivilstand

Referansebeløpet fastsettes med endelig virkning og skal ikke endres som følge av godskriving av ny opptjening eller endret trygdetid for gjenlevende eller avdøde. Det samme gjelder ved endring av sivilstand.

§ 10 A-4 Endret uttaksgrad

Ved endret uttaksgrad utgjør gjenlevendefordelen referansebeløpet multiplisert med den nye uttaksgraden.

§ 10 A-5 Samlet pensjon skal minst utgjøre minste pensjonsnivå

Dersom gjenlevende ektefelle mottar hel alderspensjon og summen av utbetalt egenopptjent alderspensjon og gjenlevendefordel blir lavere enn satsen for minste pensjonsnivå som vedkommende har rett til etter folketrygdloven § 19-8, skal differansen utbetales som et tillegg til pensjonen (minstenivå tillegg individuelt). Som utbetalt pensjon etter denne bestemmelsen inngår også ytelser som kan medregnes ved tidliguttak etter folketrygdloven § 19-11 tredje ledd. Se også folketrygdloven § 19-15 andre ledd.